

Jordbiten

Läge att
dränera

TEMA
Djurens
betydelse i
landskapet

Nu finns
pengar
att söka

5

tips för
landsbygdsföretag

Djuren skapar mångfald

SENSOMMAREN ÄR HÄR och med den Jordbiten nr 3 för i år. Hos oss på Länsstyrelsen rullar det mesta på som vanligt igen efter semesterperioden. Vi blickar tillbaka och konstaterar att det varit en ganska lugn sommar. Somrarna bjuder ibland på olika typer av väder och händelser som kräver extra insatser av oss i form av samordning på olika sätt. I år fanns en oro att de stora regnmängderna och de blöta markerna skulle orsaka en problematisk sommar. Även om det varit väldigt blött och det inneburit en del problem har behoven av de stora insatserna uteblivit.

Ingrid Guldbrand
avdelningschef

Som många andra har jag rest en del över landet i sommar. Under bilfärderna har jag flera gånger fastnat med blicken på djuren som betat, vadat i strandkanten eller legat och vilat i hagarna vid sidan av vägen. Det är en fin bild och, åtminstone för mig, en typisk bild av svensk sommar. Med vetskapen om vad våra betande djur bidrar med blir betydelsen av det jag ser både större och ännu finare.

VI BEHÖVER BETANDE djur för att vi ska ha våra öppna marker kvar. Genom att de rör sig i landskapet ger de också förutsättningar för ett rikt växt- och djurliv. Djur som trampar och betar hagar och stigar hjälper till att bevara vår biologiska mångfald genom att skapa just den typen av miljö som många arter behöver. I det här numret kan du passa på att läsa mer om vilka djur och växter som gynnas av betesdjuren, vilka djur som får tillräckligt med foder i naturbetesmarkerna och hur du kan använda betesdjuren i växtföljden.

Djuren i landskapet handlar inte bara om våra tamdjur utan också om övriga djur som finns i landskapet och längs kusten. Det handlar om hur de påverkar förutsättningar för de areella näringarna och annat landsbygdsföretagande. Som länsstyrelse arbetar vi med dessa frågor utifrån de uppdrag vi får och de mål riksdagen har satt upp. Uppdrag som ibland innebär intressekonflikter. En förutsättning för att så långt som möjligt minska skavet mellan olika intressen och samhällets uppsatta mål är att vi har en god och tillitsskapande dialog som ger förståelse för varandras förutsättningar. Att bygga relationer är en grund för viltförvaltningen, och i det behöver vi alla hjälpas åt.

SOM VANLIGT HAR vi mycket på gång inför hösten. Går du i projektplaner har vi ansökanperiod för projektstöd som ska bidra till landsbygdsutveckling. Vi har också kurser, rådgivningar och erfa-träffar inom flera olika områden. Läs mer i slutet av tidningen och se vad som kan vara intressant för just dig.

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Europeiska jordbruksfonden
för landsbygdsutveckling. Europa
investerar i landsbygdsområden

Medfinansieras av
Europeiska unionen

Informationsskrift från Länsstyrelsen Västra Götaland

Utgivare: Länsstyrelsen Västra
Götaland, Landsbygdsavdelningen

Postadress: 403 40 Göteborg

Telefon: 010-224 40 00

Webbplats: lansstyrelsen.se/vastra-
gotaland

Ansvarig utgivare:

Ingrid Guldbrand

Tryck: Taberg Media

Group, Taberg, 2024

3041 0271

Utgivningsplan 2024

Nr 1: 15 februari

Nr 2: 3 maj

Nr 3: 12 september

Nr 4: 5 december

Redaktion: Nina Goos, Erika

Kvarnlöf och Agneta Olsson

E-post: jordbiten.vastragotland@
lansstyrelsen.se

Du får den här tidningen eftersom du antingen sökt EU-stöd eller för att du har anmält intresse för att få aktuell information från landsbygdsavdelningen på Länsstyrelsen Västra Götaland. Vill du prenumerera på Jordbiten, avsluta din prenumeration, ändra till digital prenumeration eller meddela adressändring? Skicka e-post till jordbiten.vastragotland@lansstyrelsen.se så ordnar vi det.

Länsstyrelsen skyddar dina personuppgifter. Mer information på lansstyrelsen.se/vastragotland, sök på personuppgifter.

Omslagsfoto: Agneta Olsson

Följ oss i sociala medier

Landsbygd Västra Götaland
Rikt odlingslandskap VG
Bredband i Västra Götaland

Eko i Västra Götaland
Matlänet

Diko – en entreprenör för biologisk mångfald

Nyfikna landskapsvårdare. Foto: Lina Morin

Betande djur är en nyckelfaktor för att behålla ett öppet och varierande landskap med utrymme för många olika arter och ekosystem. Djur som ska växa mycket eller producera mycket mjölk kan ha svårt att få tillräckligt bra foder på vissa marker, men lågdräktiga dikor är ofta utmärkta landskapsvårdare.

DET ÄR STOR skillnad i vad som växer på olika marker och det är precis det som är poängen med att främja biologisk mångfald. En torrbacke med träd och buskar är en oas för djuren ett regnigt år, medan en fukt- eller strandäng är räddningen för fodertillgången ett torrår. Även över säsongen varierar tillgången och kvaliteten på foder i takt med att floran varierar.

Nu finns det ju ingen koppling mellan modernt avelsarbete i de flesta raserna och den här naturliga variationen i våra lokala ekosystem. Det gör pusslet lite svårare att lägga. Genom en bra betesplanering och kunskap om marker och djur kommer du ändå ganska långt.

DIKOR PRODUCERAR I första hand en slaktkalv, i hela sitt uppdrag också sin egen slaktkropp. Ju fler kalvar en frisk ko levererar, desto bättre

förutsättningar ger det ekonomin i produktionen. Även så kallade kokvigor kan ge bra ekonomi, alltså kvigor som betäcks och levererar minst en kalv, innan de går till slakt vid ungefär tre års ålder.

EN AVGÖRANDE FAKTOR för ekonomin är att kunna utnyttja ersättningssystemet genom att sköta värdefulla naturbetesmarker. I det sammanhanget är alla betande djur bra, men dikor är bäst för deras behov är lättast att tillgodose på den typen av marker.

En annan ersättningsform som hjälper upp ekonomin är fortfarande den för ekologisk produktion. Numera är inte betesmarkerna ersättningsberättigade, men om du har fler djurenheter än hektar åkermark så spelar det ingen roll. Cirka sex dikor och sex hektar åker ger mer ersättning än vad certifiering-

en kostar. Så länge du inte behöver bygga om stallar eller är beroende av informella arrenden, som är svåra att certifiera, så är även fortsättningsvis eko ett fördelaktigt alternativ för dikoproducenter.

Något som ibland gör att lantbrukare tvekar inför att gå över till ekologisk produktion är att det innebär fler regler och kontroller. Där kan vi på länsstyrelsen hjälpa till att visa vad som gäller för just dikoproduktion. Det gör vi med hjälp av rådgivning och kurser.

DIKORNA GYNNAR I allra högsta grad den biologiska mångfalden. Äldre dikor lär upp sina kalvar och yngre kor. De är helt fantastiska på att röja och underhålla marker av så gott som alla slag. Det är inte heller bara floran som gynnas. Trampskador ger nya mikrohabitat, och till och med gödseln är en källa till nya livsmiljöer och ökad biologisk mångfald. Vårt kulturlandskap är i hög grad utvecklat tillsammans med kor, de är också en nyckel till att bevara detta.

Lina Morin

Enheten för landsbygdsutveckling

Att ha betesfritt en period på sommaren kan ge bra surr. Foto: Karin Jarl

Djur i beteslandskapet ger ökat djurliv

Betande djur påverkar landskapet de betar i, och gynnar därmed både växter och andra djur. Genom att beta och röra sig i hagarna påverkar betesdjuren marken på flera sätt, vilket gynnar andra djur. Många växter är beroende av marker som betas, och i sin tur är det många djur som är beroende av dem.

I HAGAR OCH betesmarker kan det finnas en stor mängd blommor såsom ängsvädd, blåklockor och fibblor. Dessa blommande örter är i sin tur värdväxter för djur som är beroende av dem. Det finns flera solitärbin som är knutna till betesmarker. Många av dem är genera-

listor som kan hitta föda hos flera olika blommor. Det finns även arter som har specialiserat sig på pollen från några få arter, vilket gör dem till effektiva pollinerare för just den arten, men även sårbara. Ett exempel är det lilla solitärbiet guldsandbiet, som är beroende av väddarter,

och det samlar endast pollen från ängsvädd och åkervädd. Båda dessa arter av vädd gynnas på naturbetesmarker som betas av nöt, get och häst. Betesdjuren ratar dock ofta själva blommorna. Guldsandbiet är även beroende av bra boplatser. Det bygger sitt bo i blottad mineraljord, där det gräver långa gångar. Det är viktigt att avståndet mellan värdväxten och boplatserna inte är för långt, eftersom dessa små arter av solitärbin flyger över små områden.

ETT ANNAT SOLITÄRBI som är ganska specialiserat är blåklocksbiet,

som uteslutande samlar pollen från olika arter av blåklocka. Det förekommer på naturbetesmarker, men även på andra marker där blåklockor växer. Även blåklockebiet gräver sina bogångar i marken.

NÄR BETESDJUREN RÖR sig i hagar samt längs med stigar och vandringsstråk gör tramp av klövar och hovar att små områden med blottad jord och sand uppstår. I sluttningar på sandiga marker ger tramp tillsammans med erosion ofta lite större sandblottor. Olika insekter nyttjar gärna dessa områden med bar jord och sand. Solitärbin, humlor och dyngbaggar är exempel på insektsgrupper som innehåller arter som behöver dessa typer av ytor att bygga sina bon i.

Dessa områden med blottad jord från trampande klövar gör det möjligt för frö att gro och därmed nya arter att vandra in. En del frön sprids med betesdjurens päls och tramp, eller av fåglar.

MYRORNA SPRIDER FRÖN så att det blir blomrikare marker, och de är viktig mat för fåglar. Välbetade marker ger många rödmyrebon. Fåglar som är särskilt förtjusta i myror är gröngöling och göktyta.

Dyngbaggar är skalbaggar som lever i och av spillning från betesdjur som hästar, kor eller får. De består av många olika arter som lever i olika naturtyper, en del arter är knutna till betesmarker. En del arter av dynglevande skalbaggar är hotade. Dyngbaggar påskyndar nedbrytningen av betesdjurens spillning, dyngan försvinner fortare och växtnäringen blir snabbare till nytta för växterna.

DJUR SOM BETAR ända fram till stenmurar och odlingsrösen hindrar sly från att växa upp och skugga. Solbelysa stenmurar är varma och

torra miljöer som kan vara boplats-er för många arter. Humlor bygger gärna bo i övergivna musbon i stenmurar. Även nyckelpigor, spindlar, rovsteklar, paddor, grodor och ormar kan använda stenmurar som skydd och övervintringsplatser.

EN DEL FÅGLAR, som hämpling och törnskata, är knutna till betesmarker. Många andra arter trivs bäst i landskap där det finns både betesmarker och åker. Stenskvättan bor gärna i rösen och stenmurar i åkermark, men söker också mycket av sin föda i betesmark. Gulspurv lägger helst sitt bo i betesmark, men söker mycket av sin föda på åkern. I blötare delar av betesmarken trivs vadare som tofsvipa och enkelbeckasin.

BÄRANDE BUSKAR OCH träd i betesmarken bidrar till pollen och nektar till insekter. Bären, nötterna och frukterna blir föda till bland annat fåglar. Taggiga eller tätta buskar utgör

även skydd för småfåglar och små däggdjur. Den döda veden, som bildas när träden i betesmarken dör, bidrar till livsmiljöer för många insektsarter. Skalbaggar bildar gångar i död ved. Dessa gångar kan sedan solitärbin använda som bohål. Blomflugor är viktiga pollinerare. Larver av en del sorters blomflugor lever i död ved, så för att gynna pollinering är det även bra att spara död ved.

**Karin Jarl
Ingvar Claesson**

Enheten för landsbygdsutveckling

Sexfläckig bastardsvärmare
på åkervädd.
Foto: Ingvar Claesson

Betande djur i växtföljden

Visst vore det idealiskt om ogräsen blev automatiskt och selektivt bekämpade utan kemikalier, samtidigt som grödan blev gödslad? Och om växande djur fick ett parasitfritt, näringsrikt grovfoder utan kostnader och arbete med skörd? Betesdrift på frövallar kan vara ett av de bästa exemplen på win-win-lösningar. Men inget gör sig själv och kunskapen om praktiska lösningar är begränsad. Vi har pratat med några visionärer som ser uppenbara för- och nackdelar.

Text: Åsa Flodin och Lina Morin
Enheten för landsbygdsutveckling

Johan och Niklas Christenson, Klevs gård

”Klöverfrövallen ger ett näringsrikt foder”

”Sedan vi skaffade får för fyra år sedan har vi låtit dem beta frövallar, som komplement till naturbetesmarker. Vi blev inspirerade till det när vi läste ett reportage om en lantbrukare i Värmland.

Vi låter tackorna med lamm beta rödklöverfrövall tills den börjar blomma, sedan går de på vallåterväxt. Vid avskiljningen flyttar vi tackorna till naturbetesmarker, medan lammen går kvar på vallåterväxt. När bagg- och tacklammen skiljs, får någon av grupperna gå på ängssvingeln. Nu har vi 50 tackor och cirka 80 lamm, och planen är att utöka besättningen. Raserna är finull och texel, samt en korsning mellan dem.

De släpps ut på rödklövervallen i början av maj. Där betar de tre till fem dagar per fålla. Tidigt betade fållor kan återbetas i juni. I början

av våren är fållorna större: cirka ett hektar till 50 tackor med lamm. Med alltmer grönmassa under försommaren blir fållorna mindre.

Klöverfrövallen ger ett näringsrikt foder. Det bekräftades av fårklipparen, som kommenterade att han sällan sett tackor i så bra hull vid den tidpunkten, det vill säga några veckor efter lammningen.

Baldersbrå dominerar bland ogräsen. Vissa bitar har blivit väldigt rena från ogräs, men inte alla. Kanske kan återbetning vara en viktig del i strategin, för att knäcka ogräsen. Vi behöver mer erfarenhet för att kunna dra generella slutsatser.

Att flytta fåren, och framförallt stängslen, är ofta arbetskrävande. I år har vi skaffat ett system där vi rullar ut stängsel efter fyrhjulingen.”

Foto: Klevs gård

Foto: Frida Rytterlund

Hanna McKernan, Säby Lantbruk

”Det bästa är att det blir bra tillväxt”

”Vi har 70 tackor med 140 lamm, främst av finullsras. På våren betar de vitklöverfrövallarna. De gillar ogräs som skräppa och vi behöver inte putsa vitklöver för att jämna ut beståndet.

I mitten av juni flyttar vi djuren till naturbetesmark eller slåttervall. Efter tröskning betar de ängssvingel- och timotejfrövall. Det bästa är

att det blir bra tillväxt och parasitfria beten, samtidigt som det blir mindre ogräs. Fåren ger också en jämn putsningseffekt, utan att trampa sönder marken.

Det sämsta är att det är mycket jobb med att stängsla och flytta djuren. Här har vi en vallhund, som är till stor hjälp.”

Foto: Åsa Flodin

Har betar bagglam på ängssvingelfrövallen hos Adam Gannholm.
Foto: Åsa Flodin

Adam Gannholm, Friskagården Ekolantbruk

”Ogräsen är ofta populära”

”Vi har bara växtodling själva, men samarbetar med grannar som har lammproduktion. Just nu, i början av augusti, betar en grupp bagglam ängssvingelfrövallen, efter att vallen tröskades för en vecka sedan.

På försommaren, och ibland även efter skörd, betar djuren vitklöverfrövallen. I år gick 100 tackor med lamm i en fålla på 37 hektar. De fick två kompletterade ensilagebalar i veckan, för att balansera klöverns

låga halt av energi och fiber, och höga proteinhalt. Hade det funnits mer ogräs i vallen så hade ensilage-tillskottet kanske inte behövts. Fåren föredrar en variation av arter, så ogräsen är ofta populära.

En nackdel som jag har sett är att fåren river upp sten i frövallen. Det blir därför en extra stenplockning när de har betat klart.”

Bete i frövallar

Fördelar

- Parasitfria beten. Har du naturbetesmarker så är parasitfria frövallar ett jättebra komplement till växande lamm.
- Riktigt bra bete när fåren behöver det som mest på våren. Ibland kan dock ogräsfattiga klöverfrövallar behöva kompletteras av en ensilagebal på betet.
- Ogräsregleringen sköts av djuren, överlag.

Nackdelar

- Arbetsbehovet vid stängsling och flytt av djur.
- På steniga jordar kan fåren riva upp sten.

Slutsatser

Systematiska forskningsförsök kring fållstorlekar och rotationstider vore värdefullt, för att föra kunskapsläget

Betydelsen av betesdjur

Naturbetesmarker är bland de mest artrika markerna i Sverige och hem för en lång rad växter, svampar, insekter och fåglar. Idag har vi väldigt små arealer betesmark kvar, kanske fem procent av arealen som betades för hundra år sedan, spridda i ett fragmenterat landskap. Hur skulle den framtida betesdriften kunna se ut för att öka arealen betesmark?

DET STÖRSTA HOTET mot biologisk mångfald i odlingslandskapet är att obetade marker växer igen. Samtidigt finns det värdefulla marker som betas för hårt. Det är svårt att få till balansen mellan produktion, bete och bibehållen biologisk mångfald. För att säkra den biologiska mångfalden i framtidens odlingslandskap skulle mer mark än idag behöva betas. Men våra betesdjur finns på allt färre gårdar och alla går inte på bete. Det finns flera projekt i Europa där de försöker återskapa ekosystem genom att låta betande djur leva fritt.

UTANFÖR UPPSALA GJORDE Sveriges lantbruksuniversitet ett försök med gotlandsruss, en hotad svensk husdjursras. Mellan 2014 och 2016 släppte de tolv ettåriga russhingstar på åretruntbete, utan någon stödutfodring. I tre hägn, om vardera tio hektar med skog och gräsmark på tidigare åker följde de hur russen klarade sig och vilken effekt deras bete hade på området växter och insekter. Russens hull och parasitbelastning följdes noga. Försöket visade att en del russ har lämpliga egenskaper för åretruntbete och kanske kan leva helt förvildade, men alla klarar det inte. Några russ tog de ut ur försöket på vintern och de fick extra foder för att må bra.

Det var tydligt att hästarnas bete påverkade skogen och skapade en mer öppen miljö, där sly, buskar och etablering av nya träd begränsades. Markens växtlighet hölls på lägre höjd samtidigt som bete hejdade förlusten av växtarter i gräsmarkerna. Dessutom såg de att örter som

pollinerades av bin ökade i de betade ytorna. En studie av gräshoppor fann fler gräshoppor i ratorna, de ytor där hästarna gödslat och därför inte betat, än i helt obetade, fränstängslade ytor.

Sammantaget visade försöket att russens åretruntbete gynnade ett betesberoende ekosystem och minskade förlusten av biologisk mångfald jämfört med marker som får stå obetade. Det förhindrar dessutom igenväxning.

I LANGELAND I Danmark har de tagit det ett steg längre. Där betar mer eller mindre vilda grupper av exmoorponnier och gallowayboskap ett 120 hektar stort område. De går ute året runt och får inte någon stödutfodring.

Området ingår i Mols Bjerge nationalpark och består av skogsdungar, buskmarker, öppna hedar och gräsbevuxna tidigare åkrar. Det donerades 1941 till Århus naturvetenskapliga museum, som har stått för skötseln sedan dess. Att hålla jordbruksmark i skick, hedar öppna och bevara naturvärdena krävde mycket arbete. De jobbade hårt med röjning av träd och buskar och slåtter av gräsmarker under många år, men var ändå inte nöjda med resultatet. Efter att djuren släpptes ut 2016 har personalen på museet ägnat arbetstiden åt uppföljning av läget.

FÖRST SLÄPpte DE ut 26 djur, med föryngring ökade de och 2018 var det 60 djur. Trots torkan det året överlevde alla djuren och 2019 var det 79 djur. Men då kollapsade populatio-

nen och flera individer fick tas bort. Idag är det omkring 50 djur som betar hela området. De skapar öppna ytor i mosaik med träd och buskage. Djuren håller tillbaka igenväxningen och bidrar till fröspridningen. Betet släpper heller inte fram några nya trädplantor, varken på hedar eller i ytor där planterade träd avverkats och ny gräsmark skapats. Fast viss ekföryngring sker i täta rosenbuskage.

PÅ MUSEET SER de betesdjuren som en del av naturen. Studier av betesdjuren spillning har visat att djuren betar av områdets ekar hela året, men mest på vintern. Björk betas mest på våren. Nötkreatur äter mycket av ljungen på hösten. Och idag är de nöjda med resultat för de flesta av de kärlväxter de följer i området. Arter som jungfrulin och

Foto: Karin Persson

granspira har ökat. De räknar med att hela området om några år är engles och ljus skog, med mindre delar mer öppen gräsmark. Så länge de ser att de arter de följer ökar, vill de också fortsätta med betesdjur året runt som ensam skötselstrategi.

I DET KONTINUERLIGT betade landskapet i Langeland sker inte styrning av betesdjuren. De skapar själva stor variation mellan olika ytor i området. Biologisk mångfald blir bibehållen med bete och tramp. En del ytor hålls ständigt lågbetade, i andra betas förvuxen vegetation när betestillgången tryter. En del betas nästan inte alls, men igenväxningen hålls tillbaka så länge djuren är tillräckligt många.

Det är väldigt spännande resultat, men vi är ansvariga för våra betesdjurs välfärd och kan inte släppa

dem fritt. Det blir dock inte något produktion av livsmedel som mjölk och kött, något som drivit utformningen av odlingslandskapet under lång tid. Trots det kanske det finns erfarenheter att dra från dessa stora åretruntbetade arealer.

FÖR ATT SKÖRDA betet med kontroll på kvaliteten jobbar många djurhållare med fällindelning och rotation i många olika former. Men också för att de flesta betesmarker i vårt län är små och utspridda i landskapet. Ofta måste djur transporteras mellan olika beten. En stor andel av våra artrika naturbetesmarker finns i gårdsnära lägen och har ett artinnehåll format av historisk ängsskötsel. För att behålla mångfalden finns också anledning att styra bete, gärna till ett sent betespåsläpp för att blommorna ska kunna fröa av sig.

KRISTINA HOLMSTRÖM PÅ Sveriges Lantbruksuniversitet, har studerat effekter på köttproduktionsföretag av att skapa stora sammanhängande fållor. De små och utspridda betesmarkerna har negativ effekt på köttföretagens ekonomiska utfall, främst på grund av höga arbetskostnader. Med stora sammanhängande fållor går det ofta att ha fler djur och sprida alla kostnaderna på dem. Bete blir mer av ett kontinuerligt bete än rotationsbete. Kanske kommer det utvecklas mer av mosaiklandskap i framtida stora fållor, där gränser mellan skog och tidigare åkrar får artrika bryn?

Karin Persson

Enheten för landsbygdsutveckling

Ta hjälp med att utveckla

Hur kan du använda gårdens beten mer effektivt? Går det att få bättre eller bibehållen tillväxt hos djuren, med mindre insatser? Greppa Näringen erbjuder rådgivning kring detta, med fältbesök där du och rådgivaren tittar på gårdens beten. Tyngdpunkten ligger oftast på åkermarksbeten, men vi kan även beröra naturbetesmark.

VI HAR PRATAT med dikoproducenten Rickard Hedlund, som nyligen fått rådgivningen.

Vad fick du ut av rådgivningen?

– Jag fick många tips för att förbättra produktionen, inför nästa säsong. Främst pratade vi om att göra fler fållor, lägga om vallar och skaffa annan vallfröblandning. Vi pratade

också om att räkna på antal djur per hektar för att utnyttja betena bättre, sammanfattar Rickard.

VI PRATADE ÄVEN med husdjursrådgivaren Anders Ligthart, som arbetat med betesrådgivning inom Greppa näringen under 20 år, för att få hans perspektiv.

Vad ser du för fördelar med den här rådgivningen?

– Det är värdefullt att gå ut i fält, rådgivare och lantbrukare tillsammans, och diskutera vad vi ser där. Fokus ligger på åkermarksbeten, det är där det går att göra de stora åtgärderna, säger Anders.

Vilka är dina vanligaste råd?

– Släpp ut djuren tidigare på våren! De kommer ofta ut för sent på betesvallen. På så vis går mycket näringsrikt foder till spillo. Förklaringen är nog oftast tidsbrist och att vårbruket prioriteras högre än betessläppet. Men det kan också finnas en hel del slentrian här. Det är inte alltid ett medvetet val att släppa dju-

din betesstrategi

ren så sent. Här kan ett rådgivningsbesök hjälpa dig som lantbrukare att få upp ögonen för betesstrategins betydelse.

Ett annat råd han ger är att dra ner kvävegödslingen till betesvallen. Det är resursslöseri och miljöbelastning, när det finns andra åtgärder som kan effektivisera produktionen.

KORTARE TID MELLAN avbetningarna är också ett vanligt råd från Anders. Med korta intervaller kan du hålla grässets foderkvalitet på en hög och jämnare nivå. På så vis minskar behovet av kraftfoder. Och även om kraftfodret är ett viktigt komplement, kan det aldrig kompensera för ett sämre gräs.

Ett annat återkommande råd är att använda vallfröblandningar som är anpassade till bete för de vallar som främst ska betas. På så vis behöver de inte plöjas lika ofta som när du använder slåttervallsblandningar.

Slutligen säger Anders att arealbehovet ofta behöver ses över. Det är vanligt att betesmark saknas i slutet av säsongen, och det försämrar tillväxten på djuren. Med en genomtänkt plan och bra framförhållning kan dessa bekymmer bli mindre vanliga.

Åsa Flodin

Enheten för landsbygdsutveckling

Boka rådgivning

Rådgivning om betesstrategi går att göra när som helst, så länge betets växtlighet är väl synlig. Kontakta Länsstyrelsen eller någon av våra upphandlade rådgivningsföretag för att boka ett besök.

Du kan skanna QR-koden för att hitta rådgivningsföretag eller rådgivning på Greppa Näringsens webbplats.

Det har aldrig varit billigare att dränera

I relation till priset på åkermark har det aldrig varit billigare att dränera. Vägen till stabila skördar över tid kantas av många risker. Låt inte en dålig dränering vara det som sätter ribban. Möjligheten att söka stöd ökar ytterligare anledningen till att investera nu.

EN FUNGERANDE DRÄNERING ger ett bättre rotsystem både torra och blöta år. Beräkningar visar att tio dagars försenad vårsådd gör att du riskerar tappa tio procent av skördepotentialen, så låt inte en dålig dränering vara det som begränsar din skörd. Friare växtföljd, mindre problem med ogräs, mindre risk för markpackning och en bättre markstruktur är bara några av de fördelar en fungerande dränering för med sig. För att inte tala om surhål som orsakar fastkörning när det är som mest stressigt med vårbruk eller skörd.

BLÖTA OMRÅDEN PÅ skiftet är lätt att skylla på att dräneringen har gett upp, men det behöver inte alltid vara så illa. Börja med att kartlägga vattnets väg, var kommer vattnet ifrån och vart ska det ta vägen? Är det kantdiket som tappat sin funktion eller ett nytt villaområde med hårdgjorda ytor vars vatten ska vara med och samsas i systemet. Kan surhållet bero på stopp i en dräneringsledning och att det räcker att spola? Att titta till sina brunnar är också en viktig åtgärd. Lyft på brunnslocket och rensa ur slam om det behövs. Det är också viktigt att kartlägga vattnets väg från åkern. Leta upp täckdikens ögonen och se till att utloppen är fria. Och sist men inte minst, säkerställ att dike eller eventuella kulvertar fortfarande gör sitt jobb.

ATT BEHOVSTÄCKDIKA HANDLAR om att göra insatser lokalt på skiftet. Kanske saknar ett mindre område

dräneringsledning, och behovstäckdikning är en åtgärd för att få bort ett uppslag eller ett surhål. Det kan vara en billig lösning för stunden, men får ses lite som att lappa och laga.

Kompletteringsdikning går ut på att lägga nya ledningar mellan de gamla. Med skördekartering på tröskan går det att se om skördarna generellt ligger lägre mellan de gamla sugledningarna och då kan detta vara en tänkbar metod. Detta är relativt prisvärt, eftersom du oftast kan använda redan befintliga stammar. Även en dränering har en begränsad livslängd och till sist är det omtäckdikning som gäller.

ÄLDRE TÄCKDIKNINGSPLANER KAN var till bra hjälp. Det är inte alltid dikningen genomfördes fullt ut så som det står, men det kan ändå finnas bra vägledning om stamledningar, ledningar från grannfält, utlopp och deltagande i markavvattningsföretag. En del av de planer som gjordes går i vissa fall att hitta på nätet i Länsstyrelsen vattenarkiv, främst gamla Skaraborg. Det går också att beställa kartor från Länsstyrelsen.

Det är viktigt att du bevakar dina intressen när det grävs för olika ledningar eller kablar på din mark. Även om det inte är aktuellt med täckdikning i närtid kommer det att fördyra arbetet den dagen det är aktuellt. Se till att antalet korsningar minimeras och att det finns ett avtal om ersättning för den fördyring det innebär att korsa nedgrävda ledningar.

ETT HINDER KAN vara att ingen vill ta kostnaden för dränering på arrendemark. Jordabalken säger att om en täckdikning, utan arrendatorns vållande, har förslitits så den inte tjänar sitt ändamål så ska jordägaren utföra arbetet. En stark rekommendation är att hitta en frivillig lösning, eftersom det ofta är svårt att exakt bestämma när anläggningen är helt förbrukad. Lantbrukare berättar om olika sätt att lösa finansieringen. En uppgörelse har varit att markägaren betalar allt och att arrendatorn betalar ett förhöjt arrende under till exempel en tioårsperiod. Ett annat alternativ är att arrendatorn betalar allt och att det upprättas ett inlösenavtal om arrendatorn lämnar arrendet i förtid. En tredje variant har varit att arrendatorn betalar allt och som kompensation får ett lågt arrende. Det finns såklart fler lösningar och du får försöka hitta en lösning för varje situation.

Kristian Jochnick

Enheten för landsbygdsutveckling

Rådgivning

Genom Greppa Näringen finns det möjlighet till rådgivning kring dränering. Du får då en åtgärdsplan med prioriteringar på aktuella åtgärder. Hör av dig till din Grepparådgivare eller till Åsa Flodin på Länsstyrelsen för vidare förmedling till en rådgivare.

Investeringsstöd

Inom investeringsstödet för ökad konkurrenskraft kan jordbruksföretag söka stöd för att investera i ny- och omläggning av täckdikning på åkermark.

- Stödnivån är 30 procent av stödberättigade kostnader. Du måste söka stödet innan du påbörjar investeringen.
- Stödberättigade kostnader är material och köp av tjänst för att utföra täckdikningen. Eget arbete är inte stödberättigat.
- Du måste ha kostnader på minst 100 000 kronor och du kan få

maximalt 2,4 miljoner kronor i stöd under en treårsperiod.

- Ansökningsperioden är öppen hela 2024. Vad som gäller för 2025 kommer senare på Länsstyrelsens webbplats.
- Du söker stödet på Jordbruksverkets webbplats. Din ansökan behöver vara komplett innan vi kan börja handlägga den.
- Hittills har 12 miljoner kronor, av totalt 45 miljoner, beviljats.

Mer information finns på Länsstyrelsens webbplats.

Limpor och glashus i de västgötska skogarna

Elisabeth Erikson sade upp sig från ett chefsjobb för att i stället satsa på drömmen att starta eget på släktgården i Ljungsarp. Det blev både bageri och boende i skogen.

I BÖRJAN VAR det oklart vad hon skulle satsa på. Det blev en kurs på Eldrimner i hantverksbageri och grunderna i surdegsbakning. Den gamla ladugården byggdes 2019 om till ett gårdsbageri med tillhörande restaurangkök och café.

– Jag kunde inte ens baka när jag började, skrattar Elisabeth, men fick lära mig grunderna och satte igång.

FEM ÅR SENARE driver hon Erikson Cottage tillsammans med sin syster Katarina och familjen. Systrarna är fjärde generationen på gården mellan sjöar och skog. Idag erbjuder de boendepaket i en gammal ryggåsstuga från 1700-talet och i tre glashus i naturen.

– Där finns världens finaste ute-dass med takfönster, säger Elisabeth. Till varje glashus hör ett dusch-hus, ett köksskåps-hus och gästerna i glashuset som benämns Sjön har en egen bastu.

ERIKSON COTTAGE OMSATTE

tre miljoner kronor 2023 och i år har de sex sommaranställda. Det är många utländska gäster och glashusen blir snabbt bokade. Redan i juli

var de fullbokade fram till september. I år är det fler gäster som stannar längre och bokar 72 timmars-paketet. Tid för personliga möten är viktigt.

– Vi är fenor på värdskap, säger Elisabeth. Besökarna har ofta rest långt för att komma till oss.

SOM EN DEL i att vara ett hållbart företag kommer råvarorna till baket

Katarina Svensson och Elisabeth Erikson på trappan utanför ett av glashusen.

Foto: Erikson Cottage

från lokala leverantörer. Allt mjöl de använder är KRAV-odlad kultur-spannmål från Västgötaslätten, som till exempel ölandslantvete, emmer och spelt. De har även försäljning av mjölet i bageriet.

ELISABETHS TIPS TILL andra som vill arbeta med besöksnäring:

- Ta hjälp, besök och fråga andra landsbygdsföretagare, och gör ett grundligt förarbete.
- Gör en affärsplan. Tänk affärsmässigt – du ska kunna leva på ditt företag.
- Utveckla platsen du bor på och bygg ditt eget varumärke.
- Gör något som du tycker är kul och väx långsamt.
- Ha ett bra stöd från din familj.

DET FINNS OCKSÅ stöd att få, både ekonomiskt och om företagande, från till exempel Jordbruksverket, Turistrådet Västsverige, Länsstyrelsen och ditt lokala Leaderområde.

– Samverkan med andra lokala företag är jätteviktigt för oss, oavsett om det är inköp av grönsaker, mjölk, textilier eller de så viktiga kultur-spannmålen, avslutar Elisabeth.

Ann-Charlott Hajdu-Rafis
Erika Kvarnlöf

Enheten för landsbygdsutveckling

Högs lantbruk producerar sin el med biogas

Sedan ett år tillbaka har biogasanläggningen varit i drift på gården. Idag står biogasen för 80 procent av elbehovet samt försörjer därtill ett av bostadshusen, och i framtiden även spannmålstorken med värme.

PÅ HÖGS LANTBRUK, på halvön Kålland strax norr om Lidköping, driver Bengt och Mariana Carlsson Wester tillsammans med Bengts bror Göran Carlsson ekologisk mjölkproduktion, spannmålsodling samt produktion av kallpressad och KRAV-godkänd rapsolja.

- Det känns kul att vara mer självförsörjande. Vi drivs av både miljömässig och ekonomisk hållbarhet. Därför har vi länge jobbat för att minska vårt klimatavtryck och nå en fossilfri produktion, säger Bengt.

FÖRETAGET ANSÖKTE I maj 2022 om stöd från Klimatklivet för att uppföra en gårdsbaserad biogasanläggning. El och värme skulle genereras av biogas framställd av gårdens gödsel och rester från rapsoljeproduktionen. Senare samma år fick de stödet beviljat och under år 2023

kunde de genomföra byggnation och driftsättning. En investering som aldrig hade varit möjlig utan investeringsstödet från Klimatklivet, menar de båda bröderna.

TILL RÖTKAMMAREN KOPPLAS två gasdrivna motorer med en samlad effekt på totalt 22 kilowatt samt en värmväxlare för att ta vara på överskottsvärmen. Högs lantbruk har elektrifierat många processer på gården, såsom foderhantering med silotorn, eldriven fläkt och utfodring. Maskinerna drivs med biodieseln HVO sedan flera år tillbaka och en pelletspanna driver spannmålstorken. Den kommer kunna effektiviseras ytterligare med överskottsvärme från biogasanläggningen. Kulvert från biogasanläggningen till torken är dragen, men inte installerad ännu.

- Om vi vetat det vi vet idag hade

vi satsat på en större anläggning, berättar Bengt. Rötchkammaren är stor nog att kunna driva större motoreffekt. Med en utökning motsvarande 11 kilowatt skulle vi vara helt självförsörjande och även bli en elleverantör.

BENGT BERÄTTAR ATT gödsel finns för att kunna producera mer biogas än de trott. Och när de blandar in rapsoljerester får gasproduktionen en extra boost, inte minst under betessäsongen. Biogödseln har därtill flera fördelar jämfört med orötad gödsel. Den går ned i marken istället för att ligga i strängar ovanpå jorden, kvävet är mer lättillgängligt för växterna att ta upp, och spridningen är mer luktfri. Han konstaterar:

- Vi skulle tveklöst rekommendera andra att investera i biogas med stöd från Klimatklivet. Ur ett miljöperspektiv borde alla landets gödselbrunnar vara kopplade till biogasproduktion.

Tobias Bernhardsson
Miljöskyddsavdelningen

I gränslandet mellan tätort och jordbrukslandskap

Jordbrukets vattenfrågor får allt mer uppmärksamhet med till exempel ökad nederbörd och markavvattning, inte minst där tätorter och jordbruksmark möts. Länsstyrelsen och kommunerna har olika roller i detta och likaså du som brukar mark. Hur hittar vi tillsammans former för samverkan som kan ge kloka lösningar och beslut för framtiden?

LÄNSSTYRELSENS HANDLINGSPLAN FÖR klimatanpassning utgår från följande definition: klimatanpassning innebär åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom

genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra. Även om denna definition försöker avgränsa täcker den det mesta av klimatanpassningsparaplyet.

I SVERIGE STYRS många myndigheters arbete av en klimatanpassningsförordning och SMHI har ett samordnande ansvar. I mars 2024 presenterade regeringen en *Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning*. Kopplat till detta finns det nationella expertrådet för klimatanpassning, som ska granska regeringens arbete.

TROTS ALLA HANDLINGSPLANER som finns och att jordbrukets vattenfrågor får allt större upmärk-

	Tätorter
	Jordbruksblock
	Markavvattning i Västra Götaland båtnadsområden
	Enskild väg
	Kommunal väg
	Statlig väg

Det är tydligt att tätorter och omgivande landskap hänger ihop och i större omfattning behöver betraktas så.

Bilden beskriver förenklat den komplexitet som finns kring vattnets vägar. Orange färg är jordbruksblock, blått är båtnadsområde för markavvattningsföretag, det mörkgråa tätortsytorna och färgerna grönt, rosa och rött är vägnätet.

Underlag: Lantmäteriet, Jordbruksverket, Trafikverket och SCB.

samhet finns aspekter där det inte finns ett tydligt ansvar eller hemvist, men som behöver hanteras ändå. Inte minst i alltmer föränderliga tider. Att det inte heller finns några öronmärkta pengar till alla de åtgärder som behövs är nog uppenbart för de flesta.

Ett exempel är tätorters påsläpp av vatten till omgivande dikessystem i jordbrukslandskapet. Oavsett om det är markavvattningsföretag eller inte. Här har kommunerna med sitt planmonopol ett stort ansvar. I länet har drygt 2 000 företag som söker EU-stöd areal som ligger inom 200 meter från tätort.

ÄVEN OM DET är lätt att reagera på det som byggs nu är det viktigt att förstå att det mesta som kommer att vara bebyggt om 100 år redan är bebyggt. I länet är sju procent av landarealen bebyggd eller anlagd. Bostäder och transportinfrastruktur står för cirka fem procent av denna areal. Det handlar om att ta hand om redan inbyggda utmaningar som

med förändrat nederbördsmonster skapar problem. Detta i kombination med dikessystem som har många år på nacken och som ofta är dimensionerade för andra förutsättningar än de vi står inför nu.

LÄNSSTYRELSENS ROLL KOPPLAT

till den kommunala planprocessen är lite förenklat mest av rådgivande och granskande karaktär. Kopplat till dagvattenhantering och översvämningssrisker på jordbruksmark kan länsstyrelsen inte överpröva kommunens planer. I den kommunala planprocessen finns möjligheter att lämna synpunkter på förslagen som kommunen tar fram. Här finns en viktig möjlighet för er lantbrukare att lämna inspel.

OM DET ÄR så att ni som lantbrukare upplever att det kommer vatten från detaljplanerad och bebyggd mark som ställer till problem i era dikessystem är det kommunen som har tillsynsansvar och då utifrån hur vattenmiljön påverkas kopplat

till miljö kvalitetsnormen. Med detta sagt finns det naturligtvis ett ansvar för länsstyrelsen att utifrån den roll och de resurser vi har stötta kommunerna i att bli allt klokare. Men också att påtala oklarheter och glapp till centrala myndigheter och ansvariga departement.

DE FAKTISKA KONSEKVENSERNA

för hur ökad nederbörd i kombination med underdimensionerade avvattningssystem och större tätortsytorna ser naturligtvis olika ut, och därmed lösningarna också. Det som ändå är lika är att det är de lokala aktörerna, det vill säga kommunen och de som brukar mark, som behöver finna former för samverkan för framtida klokare beslut. Och det i god tid och gärna tidigare i kommunens tankeprocesser. Här har länsstyrelsen också ett ansvar att stötta.

Fredrik Fredrikson

Enheten för landsbygdsutveckling

Strukturkalkning i nytt ljus

Resultat från fältförsök pekar på att man med finmalt kalkstensmjöl av ung och porös kalksten kommer långt för att motverka fosforförluster från lerjord. Struktureffekter av kalk går att nå med annat än strukturkalk.

LOVA-STÖD TILL STRUKTURKALKNING ges för att minska förluster av fosfor från åker. Stödet ges till kalkning med produkter där en del av kalciumjonerna finns som bränd eller släckt kalk. Strukturkalkens miljöeffekt är väldokumenterad, men nya resultat pekar på att vi kan komma långt i miljöarbetet även med finmald kalksten.

I SKÅNE ETABLERADES höstarna 2013–2015 fältförsök på lättleror med i snitt pH 7,3 – alltså utan kalkningsbehov. I försöken spreds ett led med kalkstensmjöl och ett annat med strukturkalk. Stiftelsen Lantbruksforskning (SLF) finansierade därefter flera projekt under två växtföljdsomlopp med fokus på hur kalkningen påverkade skörd, sjukdomar och växtnäringsupptag.

Vår del bestod i att mäta stabiliteten på aggregat från markytans översta cirka fem centimeter. Stabiliteten mätte vi genom att bevattna aggregaten i en regnsimulator, och sedan mäta hur grumligt vattnet var som rann av aggregaten. Graden av grumlighet kallas turbiditet och avslöjar hur mycket ler som följde med vattnet. Redan i det första växtföljdsomloppet visade kalkstensmjöl lika god effekt för att stabilisera aggregaten som strukturkalk.

I DET ANDRA växtföljdomloppet provtog vi på nytt såbäddsaggregat. Effekten av kalk hade klingat av, men aggregaten från de kalkade leden var signifikant stabilare än aggregaten

som inte hade pudrats med kalk sex år tidigare. Den effekten var ungefär lika stark för båda kalkslagen.

Vi tog även ut ostörd jord från markytan och 15 centimeter ner i matjorden i så kallade lysimetrar. Även dessa bevattnades i regnsimulator, och resultaten pekade på att också hela matjordsprofilen stabiliserades med hjälp av båda kalkprodukterna.

DETTA BEKRÄFTADES NÄR vi på det grumliga vattnet från lysimetrarna mätte koncentrationen av olika fosforfraktioner. För total-fosfor var koncentrationen signifikant lägre med båda kalkslagen, medan bara strukturkalk säkert minskade koncentrationen av partikulär-fosfor, som är den fosfor som är bunden till lerpartiklar. Men som framgår av tabellen var skillnaden hårfin, så ur ett jordnära perspektiv vågar vi påstå att båda kalkslagen hade ungefär samma goda effekt i att stärka matjordens stabilitet så att mera fosfor stannade kvar i jorden.

FÖRKLARINGEN TILL DE jämbördiga resultaten ligger sannolikt i att kalkstensmjölet hade en finare partikelstorleksfördelning på 0–0,2 millimeter, jämfört med strukturkalkens 0–0,5 millimeter, vars andel av släckt kalk inte gav någon extra favör. Dessutom var råvaran till mjölet yngre och mjukare än kalkstenen i strukturkalken. Den erfarenheten inspirerade oss till att testa just partikelstorleksfördelning i nya

LOVA-projekt med fältförsök som etablerades hösten 2022 i Östergötland.

RESULTATEN VISADE ATT just kalkstensmjöl – samma produkt som i SLF-försöken – var bäst i test. Kalkstensmjöl höjde pH mest, gav som den enda av kalkningsprodukterna en statistiskt säker aggregatstabilisering samt resulterade i den högsta merskorde i höstvetet som växte i försöken. Resultaten bekräftade alltså mönstret från de skånska försöken, och återigen menar vi att det var den fina partikelstorleksfördelningen och en ung kalksten som gjorde att kalkstensmjölet drog det längsta strået.

RESULTATEN GER EN fingervisning om att LOVA-stöd till strukturkalkning kanske inte bör inskränkas till bara produkter som innehåller släckt eller bränd kalk. Osvuret är alltid bäst, men resultaten pekar på att ett LOVA-stöd förmodligen kan omfatta också andra kalkprodukter, där partikelstorlek och hårdhet borgar för en snabb och säker effekt. Vi hoppas nu att fler undersökningar 2024 ska kunna verifiera resultaten, och kanske kasta nytt ljus över strukturkalkning så att rekommendationerna utformas för att klokast motverka fosforförluster.

Jens Blomquist
Agraria Ord & Jord
Kerstin Berglund
Sveriges lantbruksuniversitet

I försöken togs ostörd matjord ut som senare bevattnades i en regnsimulator på SLU. Resultaten visade att vattnet som rann genom matjorden hade lägre koncentration av total-fosfor om den var kalkad med både kalkstensmjöl och strukturkalk.

Foto: Jens Blomquist

Stabilare aggregat och matjord med kalk

Behandling	Relativ turbiditet			Koncentration (mg/l)	
	Aggregat efter 1,5 år	Aggregat efter 6 år	Matjord efter 7 år	Total-fosfor efter 7 år	Partikulär-fosfor efter 7 år
Utan kalk	100	100	100	0,59	0,34
Kalkstensmjöl	57	84	78	0,45	0,26
Strukturkalk	65	83	77	0,46	0,25

Turbiditet upplyser om hur grumligt vattnet var som passerat aggregaten och matjorden i regnsimulatore. En lägre siffra på turbiditet betyder en högre aggregatstabilitet. Den relativa turbiditeten i ledet utan kalk = 100. På lakvattnet som passerat matjorden mättes också koncentrationen av olika fosforfraktioner. Fet stil visar en signifikant skillnad jämfört med ledet utan kalk.

Kommunerna i Västra Götaland är duktiga på att köpa svenskt

Jordbruksverkets projekt MATtanken har tagit fram livsmedelsstatistik över kommunernas inköp till förskola, skola och äldreomsorg. Fakta kring offentliga inköp av skattefinansierade måltider har länge varit efterfrågad.

STATISTIKDATABASEN INNEHÅLLER INFORMATION till ett värde av 8,1 miljarder kronor för år 2023. Här finns uppgifter från 41 av Västra Götalands 49 kommuner. Av de 41 kommunerna i länet hamnar 16 kommuner på topp 25 av de som handlar mest svenskt..

Det är fortfarande en stor utmaning att få fram råvaruursprung på maten. I genomsnitt för de kommuner som har lämnat in uppgifter så är 41 procent av svenskt ursprung, ej svenskt 24 procent och hela 36 procent saknar uppgift. Lagen om

offentlig upphandling gör att det inte går att krävställa ett visst ursprung, utan det gäller att ha god kunskap om hur de svenska råvarorna är producerade och krävställa det unika för Sverige. Det kan vara att djuren har gått ute och betat under sommaren eller att det är halm i boxarna. För spannmål och grönsaker är det svårare att hitta bra krav att ställa. Säsongen för färska grönsaker är dessutom när skolorna är stängda. Därför är andelen svenskt kött, fågel och ägg högre än för det totala råvaruursprunget.

KOMMUNERNA I VÄSTRA Götaland är duktiga på att köpa svenskt. Skövde kommun ligger högst i landet med sina 62 procent. Enligt deras egna beräkningar ligger de på 77 procent, eftersom en stor del av de 20 procent som saknar ursprung är svenskt.

Sedan 2014 driver Länsstyrelsen tillsammans med Västra Götalandsregionen ett projekt som stöttar både livsmedelsproducenter och kommuner. Målet är att det ska bli mer lokalproducerad och svensk mat i samtliga 49 kommuners offentliga kök i Västra Götalands län.

Pernilla Fischerström
Enheten för landsbygdsutveckling

Sök projektstöd inom kompetensutveckling och samarbete

I höst, mellan den 1 oktober och den 31 december, kan du söka stöd för att bedriva olika former av projekt inom länet. Det gemensamma syftet för stöden är att de ska bidra till en direkt utveckling av landsbygden i Västra Götaland.

STÖDEN HAR 100 procents finansieringsgrad, vilket betyder att du inte behöver medfinansiering i någon form. För att söka något av följande projektstöd ska du vara ett företag, en förening, myndighet eller annan organisation.

STÖD TILL KOMPETENSUTVECKLING syftar till att öka kunskapen hos dem som verkar inom följande områden:

- Livsmedel och besöksnäring.
- Ökad konkurrenskraft inom primärproduktion.
- Ett rikt odlingslandskap.

Den som söker stödet kan arbeta i projektet, men kan även köpa in tjänster från andra för att bedriva olika former av insatser. Exempel kan vara att arrangera kurser, rådgivningar och seminarier för målgruppen. Det kan vara lokala eller regionala insatser för hela eller delar av målgruppen. Sökanden kan vara en del av målgruppen eller en annan organisation som riktar sig till målgruppen.

STÖD TILL SAMARBETE syftar till att flera parter, tillsammans, tar fram nya idéer, metoder och nätverk inom följande områden:

- Livsmedel och besöksnäring.
- Blommande ytor och andra småbiotoper i slättlandskapet.

Det kommer att finnas krav på hur många samarbetsparter ni måste

vara i projektet. Detta kommer att specificeras närmare i utlysningen när den publiceras.

INOM BLOMMANDE YTOR och andra småbiotoper får du även ha utgifter för investeringar. Till exempel markägare som vill anlägga växter, våtmarker, sandbankar, stenrosen eller flera av dessa, för att gynna sin verksamhet genom en ökad biologisk mångfald.

Tomas Larsson

Enheten för landsbygdsutveckling

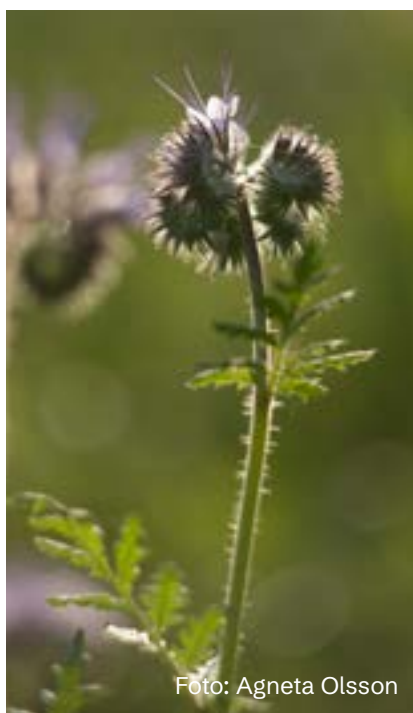

Foto: Agneta Olsson

Informationsträffar

Vill du veta mer om stöden och deras syften, se vilka andra typer av projekt som är genomförda samt lära dig hur du gör en ansökan, ställer upp projektet och din budget?

Allmän information om stöden och deras syfte samt olika typer av projektidéer

Tisdagen den 8 oktober eller torsdagen den 10 oktober. Informationen kommer att vara samma på båda mötena. Välj det datum som passar dig.

Specifik information om hur du ansöker, planerar ditt projekt och ställer upp din budget

Tisdagen den 12 november eller torsdagen den 21 november. Informationen kommer att vara samma på båda mötena. Välj det datum som passar dig.

Anmäl dig till någon av informationsträffarna via kalendern på Länsstyrelsens webbplats.

Kurser och rådgivning

Du anmäler dig till kurserna via Kalendern på Länsstyrelsens webbplats, om inget annat anges. Om du avbokar deltagande efter sista anmälningsdatum eller om du uteblir från aktiviteten får du betala hela avgiften. Länsstyrelsen fakturerar avgiften i efterhand.

FÖRELÄSNING

Upptäck kraften i sociala medier

Du som driver ett landsbygdsföretag inom besöksnäring eller livsmedelsverksamhet har nu möjlighet att delta på en kostnadsfri kurs om sociala medier. Är du redo att ta ditt landsbygdsföretag till nästa nivå? Då är den här föreläsningen ett måste för dig.

PLATS & TID

Digitalt via Skype
den 25 september kl 9-12.
[Anmälan senast den 18 september.](#)

AVGIFT

Aktiviteten är avgiftsfri.

FRÅGOR

Erika Kvarnlöf 010-224 53 17
erika.kvarnlof@lansstyrelsen.se

STUDIEBESÖK

Ekologisk biodling i Töreboda

Biodlingen på Pankangården är KRAV-certifierad och omfattar idag cirka 200 bisamhällen. Vid studiebesöket kommer vi att se lokalerna för honungshantering och hur vaxhantering, drottningodling och analyser med hjälp av Bee Hive Monitoring går till.

PLATS & TID

Töreboda den 26 september kl 14-17.
[Anmälan senast den 18 september.](#)

AVGIFT

Aktiviteten är avgiftsfri. Ta med egen fikakorg.

FRÅGOR

Karin Jarl 010-224 56 51
karin.jarl@lansstyrelsen.se

WEBBRÅDGIVNING I GRUPP

Restaurering av betesmark

Funderar du på att återskapa betesmark där det kanske har vuxit igen? Vi tittar på bilder och diskuterar hur du kan göra för att få ett bra bete på din mark, som både fungerar för betesdjuren och den biologiska mångfalden. Vi pratar också om vilka stöd som finns att söka.

PLATS & TID

Via Skype den 3 oktober kl 10-11.45.
[Anmälan senast den 30 september.](#)

Via Skype den 4 oktober kl 12-13.45.
[Anmälan senast den 1 oktober.](#)

Via Skype den 7 oktober kl 15-16.45.
[Anmälan senast den 2 oktober.](#)

Via Skype den 10 oktober kl 14-15.45.
[Anmälan senast den 7 oktober.](#)

AVGIFT

Aktiviteten är avgiftsfri.

FRÅGOR

Ingvar Claesson 010-224 52 50
ingvar.claesson@lansstyrelsen.se

FÖRELÄSNING

AI för landsbygdsföretagare

Välkommen till en föreläsning där du får du lära dig hur du som landsbygdsföretagare kan använda dig av AI i din marknadsföring på bästa sätt.

PLATS & TID

Digitalt via Skype
den 10 oktober kl 10-12.
[Anmälan senast den 3 oktober.](#)

AVGIFT

Aktiviteten är avgiftsfri.

FRÅGOR

Erika Kvarnlöf 010-224 53 17
erika.kvarnlof@lansstyrelsen.se

ERFATRÄFFAR

Management inom ekologisk dikoproduktion

Hur kan du främja djurens hälsa? Vi tar upp frågor som är aktuella i samband med installning. Vi går igenom villkorad läkemedelsanvändning, mykoplasma och smittsäkrad besättning.

PLATS & TID

Sjuhärad den 5 november kl 13-16.

[Anmälan senast den 29 oktober.](#)

Skaraborg den 12 november kl 13-16.

[Anmälan senast den 5 november.](#)

Dalsland/Bohuslän

den 19 november kl 13-16.

[Anmälan senast den 12 november.](#)

AVGIFT

Aktiviteten är avgiftsfri.

FRÅGOR

Camilla Krokeus 010-224 56 71

camilla.krokeus@lansstyrelsen.se

Åsa Flodin 010-224 52 39

asa.flodin@lansstyrelsen.se

Elin Mattsson 010-224 56 78

elin.mattsson@lansstyrelsen.se

FÖRELÄSNING

Instagram för landsbygdsföretagare

Att använda sociala medier som ett verktyg för att sälja sina tjänster och marknadsföra sitt företag är idag en självklarhet. En kanal som har blivit populär och som är ett bra sätt att nå ut via är Instagram.

PLATS & TID

Digitalt via Skype

den 8 november kl 10-12.

[Anmälan senast den 1 november.](#)

AVGIFT

Aktiviteten är avgiftsfri.

FRÅGOR

Erika Kvarnlöf 010-224 53 17

erika.kvarnlof@lansstyrelsen.se

Jordbiten har nytt utseende

Som du säkert har lagt märke till har vi tagit fram en ny layout för tidningen Jordbiten. Vi hoppas att du ska tycka om det nya utseendet och tar gärna emot inspel.

LÄNSSTYRELSEN HAR FÅTT en ny grafisk profil, vilket innebär att vi även har uppdaterat Jordbitens layout. När vi gjorde en läsvärdesundersökning för några år sedan fick vi även in många förbättringsförslag från er läsare om Jordbitens utseende. Dessa förslag har vi tagit med oss när vi utformade den nya layouten.

Nu vi vill höra vad du tycker. Kanske har du idéer som kan göra vår tidning bättre? Hör gärna av dig till redaktionen på jordbiten.vastragotaland@lansstyrelsen.se.

Redaktionen

Enheten för landsbygdsutveckling

Foto: Erika Kvarnlöf

Lyssna på Landsbygdspodden

Landsbygdspodden är vår podd där vi tar upp frågor som berör landsbygden på olika sätt. Tanken är att nå ut till fler med relevant information. I dagsläget lyssnar fler och fler i Sverige på poddar, och vi ser detta som ytterligare en kanal att kommunicera i. Alla har vi olika sätt att ta emot information och genom podden når vi dig som kanske hellre lyssnar än läser.

Amanda Jemsund, Helena Sandmer och Erika Kvarnlöf i poddstudion när de spelade in avsnittet om Klimatklivet. Foto: Anders Rudäng

VI HAR SPELAT in flera avsnitt under året och planerar att släppa ett avsnitt i månaden. Bland annat har vi pratat om hur du kan söka pengar via Klimatklivet. Vi intervjuade då Helena Sandmer, som berättade om vem som kan söka stödet samt hur mycket stöd du kan få. I ett annat avsnitt informerade Matilda Larsson om hur det går till om du får besök av en kontrollant som gör en grundvillkorskontroll.

Vi har även delat med oss av hur du som landsbygdsföretagare kan bli bättre på att nå ut via sociala medier, då vi ägnade ett helt avsnitt åt att reda ut begreppen och komma med goda råd.

KANSKE ÄR DET något särskilt ämne du vill att vi tar upp i Landsbygdspodden? Hör gärna av dig till oss med förslag.

Erika Kvarnlöf

Enheten för landsbygdsutveckling

Du hittar Landsbygdspodden där poddar finns. Du kan skanna QR-koden för att komma till www.soundcloud.com/landsbygdspodden.

